

**รูปแบบการพัฒนาจิตสาธารณะเชิงพุทธบูรณาการ
สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต ๓
A Model of Public Mind Development on Integrated
Buddhist for Junior Secondary School Students
in the Education Service Area Office 3**

ไพโรจน์ อักษรเสื่อ^{*}

พระครูภาวนาโพธิคุณ, ผศ.ดร., รศ.ดร.ไสววิทย บำรุงภักดิ์, ดร.สัมฤทธิ์ กางเพ็ญ^{**}

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) ศึกษาหลักการแนวคิด และองค์ประกอบจิตสาธารณะในปัจจุบัน ๒) ศึกษาบริบทและวิธีการจัดกิจกรรมเชิงจิตสาธารณะในสถานศึกษา และ ๓) สร้างและประเมินรูปแบบการพัฒนาจิตสาธารณะเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต ๓ โดยการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) แบบลำดับเวลา (Sequential Mixed Method Research) โดยใช้ลักษณะของการออกแบบการสำรวจ (Exploratory Sequential Design) แบ่งเป็น ๓ ระยะ โดยระยะที่ ๑ การวิจัยเชิงคุณภาพโดยการวิจัยเอกสาร(Documentary Research) พหุกรณีศึกษา และการสัมภาษณ์ ระยะที่ ๒ การวิจัยเชิงปริมาณเพื่อสร้าง ทดลองใช้รูปแบบ และระยะที่ ๓ การประเมินรูปแบบการพัฒนาจิตสาธารณะเชิงบูรณาการสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

ผลการวิจัยพบว่า

๑. หลักการแนวคิด และองค์ประกอบจิตสาธารณะในโลกปัจจุบัน พบว่า หลักการและแนวคิดในการเสริมสร้างจิตสาธารณะของคนไม่ว่าจะเป็นในสถานศึกษา หรือในสังคมว่าจะต้องเกิดขึ้นได้จากการคลุกคลีอยู่กับความถูกต้อง การปลูกฝัง อบรมการฝึกปฏิบัติการได้เห็นตัวอย่างที่ชวนให้ประทับใจ ปัจจัย

^{*} นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

^{**} อาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เหล่านี้จะค่อยๆ โน้มนำใจของบุคคลให้เกิดจิตสำนึกที่ถูกต้องและการสร้างจิตสาธารณะให้เกิดขึ้นจำต้องอาศัยสถาบันทางสังคมหลายส่วนเข้ามาร่วมมือกันเริ่มจากการสร้างความตระหนัก การวิเคราะห์วิพากษ์วิจารณ์ปัญหาในสังคม การสร้างความรักเอื้ออาทรต่อกัน การรับรู้เข้าใจในศักยภาพตนเอง การร่วมมือกัน และการมีเครือข่ายร่วมมือในการแก้ปัญหาต่างๆ ร่วมกัน

๒. บริบทและวิธีการจัดกิจกรรมเชิงจิตสาธารณะในสถานศึกษาพบว่า การพัฒนาจิตสาธารณะเน้นการใช้กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเป็นหลักโดยครูผู้รับผิดชอบในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ร่วมกันวิเคราะห์และสร้างเป็นหลักสูตรเฉพาะของโรงเรียนและมีคู่มือในการจัดกิจกรรมพัฒนาจิตสาธารณะโดยตรงมีการวัดและประเมินผลทุกภาคเรียน แล้วนำผลในแต่ละภาคเรียนสรุปผลการประเมินแต่ละปีในการจัดกิจกรรมนั้นเน้นที่กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเป็นหลัก นอกจากนี้ ยังได้จัดทำเป็นโครงการ/กิจกรรม และสอดแทรกในกลุ่มสาระการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระโดยครูผู้สอนเป็นผู้รับผิดชอบเป็นผู้ประเมินร่วมกับผู้ปกครองนักเรียน หลังสิ้นปีการศึกษาสรุปผล เพื่อนำไปพร้อมกับผลการประเมินในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

๓. รูปแบบการพัฒนาจิตสาธารณะเชิงพุทธบูรณาการมี ๖ ขั้นตอน คือ การเตรียมการ (Preparation) การประเมินก่อนดำเนินการ (Assessment) การพัฒนา (Treatment) การฝึกปฏิบัติ (Practice) การประเมินผลหลังดำเนินการ (Evaluation) และการวิเคราะห์ผลการดำเนินงาน (Feedback) ผลการทดลองใช้และประเมินรูปแบบพบว่า ๑) ประสิทธิภาพของชุดฝึกจิตสาธารณะมีค่าประสิทธิภาพของกระบวนการเท่ากับ ๘๑.๐๒ และประสิทธิภาพของผลลัพธ์เท่ากับ ๘๓.๙๔ แสดงว่า ประสิทธิภาพของชุดฝึกจิตสาธารณะเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ช่วยในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนักเรียนด้านกระบวนการและผลลัพธ์ได้เท่ากับร้อยละ ๘๑.๐๒ และ ๘๓.๙๔ ตามลำดับ ๒) ดัชนีประสิทธิผลของชุดฝึกจิตสาธารณะเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น มีค่าเท่ากับ ๐.๕๑ แสดงว่านักเรียนมีคะแนนจิตสาธารณะเพิ่มขึ้นร้อยละ ๕๑.๐๒ และ ๓) นักเรียนมีคะแนนจิตสาธารณะเชิงพุทธบูรณาการหลังใช้ชุดฝึกสูงขึ้นกว่าก่อนใช้ชุดฝึกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

คำสำคัญ: การพัฒนาจิตสาธารณะเชิงพุทธบูรณาการ, นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

Abstract

The objective of this research were to 1) study the current principles, concepts, and elements of public mind, 2) study the context and method for managing public mind activities in school, and 3) create and evaluate the models for developing public mind through integrated Buddhist approach of junior secondary school students under the KhonKaen Primary Educational Service Area Office 3. Sequential mixed method research

was employed through the exploratory sequential design. Three phases of this design included 1) qualitative research conducted by documentary research, multi-case study, and interview, 2) quantitative research conducted for creating and implementing the model, and 3) evaluation of the model for public mind development on integrated Buddhist approach for junior secondary school students.

The findings could be summarized as follows:

1. The current principles, concepts, and elements of public mind revealed the reinforcement of public mind both in school or society which relied on being familiar with the rightness, cultivation, training, practicing, and impression of good role model. These factors gradually persuaded anyone to initiate the right good sense. Related social institutions were required to cooperatively create the public mind. This could start by building the awareness, analysis and criticism of problems in society, creating love and generosity, perceiving and understanding in self potential, cooperation, and forming networks for solving problems together.

2. Context and method of managing and developing public mind activities in school mainly focused on developing students. Teachers who were in charge of junior secondary level jointly analyzed and created the unique curriculum for the school. The manual of managing public mind development activity was prepared. This student-based activity was measured and evaluated at the end of each semester and each year. Moreover, these kinds of activities and projects were also included in classroom of all subjects which were cooperatively evaluated by teachers and parents at the end of each academic year before summarizing and including in the evaluation result of student development activity.

3. Model of developing Buddhist-integrated public mind consisted of six steps including preparation, pre-assessment, treatment, practice, post-evaluation, and feedback. After implementing and evaluating the model it is found that: 1) Effectiveness of the process of the exercise for practicing public mind was at 81.02 while the effectiveness of the result was ๘๓.๙๔. This represented the exercise for practicing public mind through integrated Buddhist approach of junior secondary school students help changing their behavior in term of process and result at 81.02% and 83.94% respectively. 2) Efficiency

Index of the exercise for practicing public mind through integrated Buddhist approach of the students was at 0.5102. This represented the 51.02% increase of students' public mind score. 3) The score of students' Buddhist-integrated public mind after using the exercise was higher than before using the exercise with statistical significance at .01 level.

Keywords: A Model of Public Mind Development on Integrated Buddhist, Junior Secondary School

๑. บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๔๕ ได้กล่าวไว้ในมาตราที่ ๒๓, ๒๔ และ ๒๖ เกี่ยวกับการจัดการศึกษา สรุปได้ว่า ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ และคุณธรรม การจัดการกระบวนการเรียนรู้ต้องบูรณาการด้านต่างๆ เช่น ความรู้เกี่ยวกับตนเอง ทักษะทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย ทักษะในการประกอบอาชีพ และการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข โดยต้องผสมผสานสาระความรู้เหล่านั้น ให้ได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ไว้ในทุกวิชา และให้สถานศึกษาจัดการประเมินผู้เรียน โดยพิจารณาการประเมินของผู้เรียน ความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรมการทดสอบ

ควบคู่ไปกับกระบวนการเรียนการสอน ตามความเหมาะสมในแต่ละระดับและรูปแบบการศึกษา ได้อย่างมีความสุข ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการมีนโยบายปฏิรูปการศึกษาโดยยึดหลักคุณธรรมนำความรู้ มั่นชวยโอกาสทางการศึกษาให้เยาวชนได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างกว้างขวางทั่วถึง^๑ จิตสาธารณะเป็นคุณลักษณะสำคัญของการเป็นพลเมืองดีของประเทศและพลเมืองโลก เพราะบุคคลที่มีจิตสาธารณะจะเป็นผู้ที่ตระหนักในหน้าที่และความรับผิดชอบต่อสังคม พร้อมทั้งจะเสียสละและอุทิศตน เพื่อประโยชน์ของส่วนรวมโดยการช่วยเหลือผู้อื่น การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม ด้วยความเต็มใจ โดยไม่หวังผลตอบแทน

สำหรับจิตสาธารณะในทางพุทธศาสนานั้น มีหลักธรรมสำหรับพุทธศาสนิกชนพึงยึดถือปฏิบัติ ซึ่งพระพรหมคุณาภรณ์^๒ ได้กล่าวถึงปัจจัย

^๑ สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : ศุภสภาลาดพร้าว, ๒๕๕๘), หน้า ๒๗.

^๒ พระพรหมคุณาภรณ์, พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทเอส อาร์ พรีนติ้งแมสโปรดักส์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๙๖-๒๐๘.

ภายในเกี่ยวกับการคิดความรู้สึกที่ส่งผลให้แต่ละคนแสดงพฤติกรรมจิตสาธารณะ ได้แก่ พรหมวิหาร ๔ และสังคหวัตถุ ๔ โดยสรุปว่า การลงมือทำสาธารณประโยชน์จะได้ผลสมบูรณ์ต้องมีรากฐานที่เกิดจากความคิด ความระลึก ซึ่งเป็นคุณธรรมในใจที่แต่ละคนยึดถือ ได้แก่ พรหมวิหาร ๔ ซึ่งเป็นคุณธรรมที่รากฐานของพฤติกรรมที่แสดงออกมาเป็นพฤติกรรมการทำ เพื่อสาธารณประโยชน์จะเข้มแข็งพรหมวิหาร ๔ ประกอบด้วย เมตตา เป็นความรักความปรารถนาดีต่อเพื่อนมนุษย์อย่างแท้จริง กรุณา เป็นความคิดที่จะช่วยเหลือต้องการให้ผู้อื่นมีความสุขหรือส่วนรวมได้ประโยชน์ มุทิตา เป็นความยินดีที่เห็นผู้อื่นมีความสุขหรือส่วนรวมได้ประโยชน์ มุทิตา จะนำไปสู่การแสดงพฤติกรรมที่จะทำให้สาธารณประโยชน์นั้นคงอยู่ต่อไป อุเบกขา เป็นการวางใจเป็นกลางรู้จักรอโอกาส รอจังหวะ รอเวลา รอความพร้อมการทำ เพื่อสาธารณประโยชน์ให้เกิดผลอย่างแท้จริงต้องใช้ปัญญาพิจารณาปัจจัยต่างๆ ให้เหมาะสม ทั้งด้านวัสดุอุปกรณ์ ความร่วมมือของคนในชุมชน ส่วนสังคหวัตถุ ๔ จิตสาธารณะ เป็นคุณลักษณะของผู้ที่คำนึงถึงส่วนรวมมุ่งประโยชน์ของส่วนรวม ดังนั้น ผู้ที่มีจิตสาธารณะจะต้องแสดงออกด้วยการลงมือทำให้สังคมที่ตนเองอาศัยอยู่มีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น หลักธรรมที่เป็นหลักแห่งการยึดเหนี่ยวจิตใจคน และยึดเหนี่ยวสังคมไว้ให้อยู่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันช่วยกันสร้างสรรค์สังคมให้น่าอยู่ประกอบด้วยทาน

เป็นการให้ทรัพย์สิ่งของที่เกิดจากเจตนาตีปียาจา เป็นถ้อยคำหรือคำพูดที่เกิดจากจิตใจที่ปรารถนาดี อุตถจริยาเป็นการบำเพ็ญตนให้เป็นคนมีประโยชน์ต่อผู้อื่น โดยการให้ร่างกาย และสมานัตตตา เป็นการวางตัวให้เหมาะสมการปฏิบัติตนสม่ำเสมอไม่ถือตัวจะทำให้เกิดความร่วมมือกันในการสร้างสรรค์สาธารณประโยชน์ ซึ่งสอดคล้องกับ ว.วชิรเมธี^๓ ที่กล่าวไว้ในหนังสือ “เธอคือโพธิสัตว์” ว่าจิตสาธารณะถือเป็นลักษณะสำคัญประการหนึ่งของการแสดงออกถึงภาวะผู้นำ จะเห็นได้จากความเสียสละของพญาวานรเมื่อพระโพธิสัตว์ของเรานั้น เสวยพระชาติเป็นพญาวานรที่เปี่ยมไปด้วยจิตอาสา มีความเสียสละในการรับใช้ฝูงลิงของตัวเองแล้ว ตัดสินใจอุทิศตนเป็นส่วนหนึ่งของแถววัลย์นั้นด้วย โดยใช้ ๒ ขาหลังเกาะกิ่งไม้ของอีกฝั่งหนึ่ง ส่วน ๒ มือข้างหน้า ถือปลายของแถววัลย์ไว้อย่างมั่นคงแล้ว ก็ผูกแถววัลย์นั้นเข้ากับตัว ดึงจนมั่นใจว่าแน่นหนาแล้วตะโกนให้บริวารของตัวเองไต่แถววัลย์ข้ามมา ลิงหลายร้อยตัวไต่แถววัลย์ข้ามมาจากหน้าผาฝั่งหนึ่งไปยังอีกฝั่งหนึ่ง พอถึงจุดที่พญาวานรอุทิศตนเป็นแถววัลย์ บริวารไม่อยากจะเหยียบแต่พระโพธิสัตว์บอกว่าให้เหยียบไปเลย อย่าไปคิดอะไรมาก สิ่งสำคัญที่สุดของเราตอนนี้คือ ทำอย่างไรจะ ทำให้เรารอด เหล่าวานรก็ได้ไต่แถววัลย์ข้ามฝั่งไป โดยเหยียบบนหลัง บนหัว บนไหล่ ของพญาวานร เอาชีวิตรอดได้ทั้งหมด

ชายโพธิสัตว์ และคณะ^๔ อธิบายพฤติกรรม

^๓ ว.วชิรเมธี, **เธอคือโพธิสัตว์**, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๕๔), หน้า ๖๐-๖๒.

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๘ - ๓๙.

จิตสาธารณะไว้ว่าแบ่งได้เป็น ๒ ระดับ ระดับหนึ่ง เป็นพฤติกรรมแบบที่บุคคลไม่ต้องทำอะไรมาก เพียงแต่ไม่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ส่วนรวม ซึ่งเป็นการแสดงออกว่าบุคคลมีความเข้าใจว่าควรหรือไม่ควรปฏิบัติอย่างไร โดยเรียกจิตสาธารณะแบบนี้ว่า แบบ Passive ระดับสอง เป็นระดับที่บุคคลมีพฤติกรรมที่แสดงว่าเขามีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม เช่น การมีส่วนร่วมในการบำรุงรักษาสาธารณสมบัติที่ชำรุดเสียหาย โดยเรียกจิตสาธารณะแบบนี้ว่า แบบ Active เมื่อพิจารณา ระดับของพฤติกรรมจิตสาธารณะตามที่ชายโพรซิตาและคณะ ได้แบ่งไว้ว่ามี ๒ ระดับดังกล่าว จะพบว่าพฤติกรรมระดับที่ ๒ เป็นพฤติกรรมที่มีประโยชน์ต่อสังคมมากกว่าพฤติกรรมระดับที่ ๑ เพราะไม่ใช่เพียงไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนเท่านั้น แต่ต้องเข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมปัญหาที่เกิดจากการขาดจิตสาธารณะของคนในสังคมแสดงออกทางพฤติกรรม ในหลายลักษณะแต่ที่เป็นปัญหามากที่สุดคือ พฤติกรรมที่นึกถึงแต่ประโยชน์ส่วนตน และสร้างความเดือดร้อนเสียหายให้ส่วนรวมดังปัญหาที่พบเห็นได้ในชีวิตประจำวัน เช่น การจับจองเป็นเจ้าของทางเท้าของร้านค้าที่มีทางเท้าอยู่หน้าร้าน หรือการที่แม่ค้ามาตั้งหาบเร่แผงลอยขายสินค้าบริเวณทางเท้า โดยไม่คำนึงถึงคนอื่นที่ต้องลงไปเดินริมถนน เพราะทางเท้าไม่มีที่เหลื่อให้เดิน รวมทั้งการใช้ห้องน้ำสาธารณะแล้วทิ้งกระดาษชำระและวัสดุต่างๆ ลงโถส้วม ขึ้นไป

เหยียบบนโถส้วม ชักโครกหรือไม่ราดน้ำหลังใช้ส้วม ทำให้ห้องน้ำสาธารณะชำรุดเสียหายสกปรก ผู้อื่นได้รับความเดือดร้อน เพราะไม่สามารถใช้ส้วมสาธารณะได้ สำหรับการใช้รถ ใช้ถนน ก็พบพฤติกรรมการขับรถสวนทางจราจรหรือการซุ่มนุ้มเรียกเรื่องสิ่งต่างๆ โดยอ้างแต่เพียงสิทธิของตนเอง แต่ไม่มีความสำนึกว่าตนเองกำลังละเมิดสิทธิของผู้อื่น และสร้างความเดือดร้อนให้กับสังคมส่วนรวม ปัญหาที่เกี่ยวกับจิตสาธารณะอีกลักษณะคือการไม่สร้างความเดือดร้อนเสียหาย แต่ก็ไม่ได้คิดจะทำอะไรให้ส่วนรวมพฤติกรรม ลักษณะเช่นนี้แม้ไม่สร้างความเดือดร้อนเสียหายก็จริงแต่ก็ไม่ได้ช่วยสร้างสรรค์ หรือพัฒนาส่วนรวมแต่อย่างใดคนที่แสดงพฤติกรรมเช่นนี้มีอยู่มากในสังคม ซึ่งมักมีแนวคิดในการปฏิบัติตนว่าฉันไม่ทำให้ใครเดือดร้อนก็แล้วกัน แต่ก็ไม่ได้คิดจะออกแรงลงมือช่วยเหลือพัฒนาส่วนรวมให้ดีขึ้น ซึ่งมักคิดว่าการไม่ทำให้ส่วนรวมเดือดร้อนเสียหายก็เรียกว่ามีจิตสาธารณะแล้ว^๔

นอกจากนี้ เนื่องจากสังคมโลกปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว อันเนื่องมาจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและการสื่อสารต่างๆ ทำให้ประเทศไทยต้องเร่งพัฒนาประเทศ เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงและสามารถแข่งขันกับประเทศต่างๆ ได้ การเร่งการพัฒนาและการแข่งขันทางเศรษฐกิจนี้ ได้ส่งผลต่อวิถีชีวิตของคนในสังคมเกิดการแข่งขันเอารอดเอาเปรียบกัน

^๔ ชาย โพรซิตา และคณะ, “การศึกษาจิตสำนึกของคนไทยต่อสาธารณสมบัติ : กรณีศึกษากรุงเทพมหานคร”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยประชากรและสังคมมหาวิทยาลัยมหิดล), ๒๕๔๓.

เห็นผลประโยชน์ของตนเองมากกว่าส่วนรวม คนในสังคมมีค่านิยมสูงแสวงหาวัตถุเงินทอง และอำนาจมากกว่าจิตใจละเลยการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมอย่างต่อเนื่อง เกิดภาวะขาดความสมดุล ทั้งทางด้านจิตใจ และวัตถุ ดังนั้นความสำคัญต่อส่วนรวมจึงลดน้อยลงทุกวัน จึงทำให้เกิดปัญหาสังคมตามมาอย่างมากมาย เช่น ๑) ปัญหายาเสพติดเป็นปัญหาของทุกประเทศในโลกต่างกัน แต่เพียงระดับความรุนแรงและประเภทของยาเสพติดเท่านั้น ๒) ปัญหาความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สินในปัจจุบันมีข่าวปัญหาความวุ่นวายต่างๆ เกิดขึ้นในสังคมไทยไม่เว้นแต่ละวัน และนับวันจะทวีความรุนแรงขึ้นทุกขณะทั้งปัญหาการกลับมาของยาเสพติดปัญหาอาชญากรรมในรูปแบบต่างๆ อาทิ การยกพวกตีกันของกลุ่มวัยรุ่น นักเรียน นักศึกษา การล้วงละเมิดทางเพศ ปัญหาการลักพาตัวรวมถึงปัญหาความรุนแรงในครอบครัว ปัญหาเหล่านี้เป็นดัชนีหนึ่งชี้ให้เห็นถึงความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สินของประชาชนในสังคมไทยทุกวันนี้ ๓) ปัญหาสิ่งแวดล้อมและมลพิษสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้นจากการใช้ทรัพยากรของมนุษย์อย่างไม่ประหยัด และขาดความรับผิดชอบต่อก่อให้เกิดปัญหามลพิษปัญหาเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ทั้งที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ ดิน แร่ธาตุ สัตว์และพืช รวมไปถึงปัญหาความเสื่อมโทรมของระบบนิเวศตามธรรมชาติ ตลอดจนปัญหาการเปลี่ยนแปลงทางด้านสิ่งแวดล้อมทางเศรษฐกิจ และสังคมอันมีสาเหตุมาจากการกระทำของมนุษย์ที่ขาดจิตสาธารณะ ๔) ปัญหาคอร์รัปชัน (Corruption) ซึ่งเกิดจากความโลภไม่รู้จักพอหา

ช่องทางในการทุจริตด้วยวิธีการต่างๆ เป็นการบ่อนทำลายความเจริญของสังคม ขาดการเสียสละอย่างแท้จริง ๕) ปัญหาความขัดแย้งทางสังคม เกิดจากการแบ่งพรรคแบ่งพวก ถือเอาความคิดเห็นของตัวเองเป็นสำคัญ โดยไม่ใส่ใจกับความคิดเห็นของผู้อื่น และพยายามทำลายผู้ที่มีความเห็นที่ต่างกับพวกของตน ด้วยวิธีการต่างๆ โดยไม่คำนึงถึงความเป็นคนไทยเหมือนกัน การที่มนุษย์มาอยู่รวมกันเป็นสังคมย่อมต้องมีความสัมพันธ์กันพึ่งพาอาศัยกันซึ่งสมาชิกในสังคม

จากปัญหาและผลกระทบที่ตามมาข้างต้น แสดงให้เห็นว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการส่งเสริมและพัฒนาจิตสาธารณะให้เกิดขึ้นกับสมาชิกในสังคม หากสังคมใดสามารถปลูกฝังส่งเสริมหรือพัฒนาให้สมาชิกในสังคมมีจิตสาธารณะได้ จะทำให้สังคมนั้นมีสมาชิกที่มีจิตใจที่เห็นประโยชน์ส่วนรวม ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน อาสาดูแลรับผิดชอบสมบัติส่วนรวม ใช้สมบัติของส่วนรวมอย่างทะนุถนอม รู้จักการแบ่งปันโอกาสในการใช้ของส่วนรวมให้แก่ผู้อื่น ซึ่งจะทำให้ปัญหาที่เกิดจากการเอาใจเอาเปรียบคนอื่น ปัญหาการทำลายสาธารณะสมบัติต่างๆ ลดน้อยลง และหมดไปในที่สุด รวมไปถึงการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน และประโยชน์พวกพ้องก็จะลดน้อยลงจะนำมาสู่สังคมที่พัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไป ดังนั้น จากเหตุผลและความจำเป็นดังกล่าว ผู้วิจัยในฐานะเป็นผู้รับผิดชอบดูแลโรงเรียนวิถิพุทธ และโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนในสังกัด ซึ่งมีหน้าที่พัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้เป็นไปตามเป้าหมายที่หลักสูตรกำหนด และสนองกลยุทธ์ของกระทรวง

ศีกษาธิการ โดยเฉพาะการพัฒนาจิตสธารณะของนักเรียน เพื่อส่งเสริมและพัฒนาสังคมไทยในปัจจุบัน และใช้เป็นหลักธรรมยึดเหนี่ยวจิตใจให้แต่ละคนแสดงพฤติกรรมทีเหมาะสม หรือเป็นแนวทางปฏิบัติ เพื่อนำไปสู่ความสามัคคี เพื่อนำพาสังคมและประเทศชาติไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองต่อไป นอกจากนี้ การมีรูปแบบการพัฒนาจิตสธารณะทีเหมาะสมสำหรับเยาวชน ย่อมนำไปสู่การพัฒนาสังคมทีมีคุณภาพอันจะนำไปสู่การพัฒนาสังคมในภาพรวมของประเทศชาติ และใช้เป็นแนวทางในการปลูกฝังให้พุทธศาสนิกชนนำไปฝึกปฏิบัติเติบโตเป็นผู้ใหญ่ทีมีคุณภาพ สามารถนำความรู้ความสามารถมาพัฒนาสังคมและประเทศชาติต่อไป

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศีกษาหลักการแนวคิด และรูปแบบจิตสธารณะในโลกปัจจุบัน

๒. เพื่อศีกษาบริบทและวิธีการจัดกิจกรรมเชิงจิตสธารณะในสถานศีกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศีกษาประถมศีกษาขอนแก่น เขต ๓

๓. เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาจิตสธารณะเชิงพุทธบูรณาการ สำหรับนักเรียนมัธยมศีกษาตอนต้น สำนักงานเขตพื้นที่การศีกษาประถมศีกษาขอนแก่น เขต ๓

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกใช้การวิจัยแบบผสมวิธีแบบลำดับเวลา โดยใช้ลักษณะของการออกแบบการสำรวจเริ่มต้น ด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยทำการวิจัยเอกสาร และการสัมภาษณ์เพื่อศีกษารูปแบบการพัฒนาจิตสธารณะเชิงบูรณาการ สำหรับนักเรียนมัธยมศีกษาตอนต้น และนำข้อมูลทีได้มาใช้ในการพัฒนารอบแนวคิดในการวิจัย และพัฒนาข้อคำถามในการวิจัยเชิงปริมาณ หลังจากนั้นเป็นการวิจัยเชิงปริมาณประชากรทีใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศีกษาปีที่ ๑-๓ ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศีกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศีกษาประถมศีกษาขอนแก่น เขต ๓ ปีการศีกษา ๒๕๕๘ จำนวน ๔๖ โรงเรียน จาก ๔ อำเภอ คือ อำเภอพล อำเภอแวงใหญ่ อำเภอแวงน้อย และอำเภอหนองสองห้องเพื่อสร้างและประเมินรูปแบบการพัฒนาจิตสธารณะเชิงบูรณาการ สำหรับนักเรียนมัธยมศีกษาตอนต้น ซึ่งการศีกษาในลักษณะนี้^๖ เรียกว่า การวิจัยแบบผสมวิธี รูปแบบการออกแบบการสำรวจ โดยเน้นทั้งการวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปริมาณ เหตุผลสำคัญของ การเลือกใช้การวิจัยแบบผสมวิธี เนื่องจากผลจากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยทีเกี่ยวข้อง ไม่สามารถนำเสนอรายละเอียดทีเพียงพอ ในการ

^๖ Creswell, J, W, & Plano Clark, V, L, *Designing and Conducting Mixed Methods Research*, 2nded, (Thousand Oaks, CA : Sage, 2011), p. 54.

พัฒนากรอบแนวคิดในการวิจัยเชิงปริมาณได้ โดยการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาและนำเสนอรายละเอียดดังนี้

ระยะที่ ๑ การวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย วิจัยเอกสาร โดยศึกษาแนวคิด และรูปแบบจิตสาธาณณะเกี่ยวกับลักษณะ แนวคิด และรูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาจิตสาธาณณะในตะวันตก ศึกษาหลักการแนวคิด และรูปแบบจิตสาธาณณะเกี่ยวกับลักษณะ แนวคิด และรูปแบบการจัดกิจกรรมพัฒนาจิตสาธาณณะเชิงพุทธบูรณาการ สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต ๓

ระยะที่ ๒ การวิจัยเชิงปริมาณ ประกอบด้วย การประเมินจิตสาธาณณะเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต ๓ ก่อนพัฒนา และทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาจิตสาธาณณะเชิงพุทธบูรณาการ และประเมินหลังการทดลองใช้

ระยะที่ ๓ การประเมินรูปแบบการพัฒนาจิตสาธาณณะเชิงพุทธบูรณาการโดยการสนทนากลุ่ม และปรับปรุงรูปแบบและจัดทำคู่มือการพัฒนาจิตสาธาณณะเชิงพุทธบูรณาการ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มี ๒ ชนิด ได้แก่ เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง ได้แก่ ชุดฝึกจิตสาธาณณะ จำนวน ๑๓ ครั้ง มีความเหมาะสมใน

ระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๔.๒๕ มีลักษณะเป็นชุดกิจกรรมกลุ่ม เพื่อจัดประสบการณ์ให้นักเรียนได้เรียนรู้ และมีปฏิสัมพันธ์กันภายในกลุ่มมีการทำกิจกรรมร่วมกันแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และสรุปสิ่งที่ได้เรียนรู้จากกิจกรรม และเครื่องมือที่ใช้ในการวัดจิตสาธาณณะ ได้แก่ แบบวัดจิตสาธาณณะ จำนวน ๖๐ ข้อ ซึ่งมีค่าอำนาจจำแนก ตั้งแต่ ๐.๒๘-๐.๗๘ ค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบทั้งฉบับเท่ากับ ๐.๙๕ สำหรับสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลในการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือเป็นการหาค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของแบบวัด และชุดฝึกจิตสาธาณณะคำนวณหาดัชนีความสอดคล้องโดยใช้ IOC (IOC : Index of Congruence)^๗

๔. สรุปผลการวิจัย

๑. ผลการศึกษาหลักการแนวคิด และองค์ประกอบจิตสาธาณณะในโลกปัจจุบันพบว่า หลักการและแนวคิดในการเสริมสร้างจิตสาธาณณะของคนไม่ว่าจะเป็นในสถานศึกษา หรือในสังคมว่าจะต้องเกิดขึ้นได้จากการคลุกคลีอยู่กับความถูกต้อง การปลูกฝัง อบรมการฝึกปฏิบัติการได้เห็นตัวอย่างที่ชวนให้ประทับใจ ปัจจัยเหล่านี้จะค่อยๆ โน้มนำใจของบุคคลให้เกิดจิตสำนึกที่ถูกต้องและการสร้างจิตสาธาณณะให้เกิดขึ้นจำต้องอาศัยสถาบันทางสังคมหลายส่วนเข้ามาร่วมมือกันเริ่มจากการสร้างความตระหนัก การวิเคราะห์วิพากษ์

^๗ ทรงศักดิ์ ภูสีอ่อน, การประยุกต์ใช้ SPSS วิเคราะห์ข้อมูลงานวิจัย, (กาฬสินธุ์ : ประสานการพิมพ์, ๒๕๕๑), หน้า ๕.

วิจารณ์ปัญหาในสังคม การสร้างความรักเอื้ออาทรต่อกัน การรับรู้เข้าใจในศักยภาพตนเอง การร่วมมือกันและการมีเครือข่ายร่วมมือในการแก้ปัญหาต่างๆ ร่วมกัน ดังนี้

๑.๑ สถาบันการศึกษาการศึกษาเป็นรากฐานของการพัฒนาเป็นสิ่งที่ปฏิเสธกันไม่ได้ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาในรูปแบบใด จำต้องเริ่มต้นด้วยการศึกษาจนมีการศึกษามากพอแก่สถานะแห่งตนที่จะสามารถปฏิบัติงาน หรือดำเนินชีวิตไปสู่ทิศทางที่ประสงค์การกำหนดเป้าหมายของการศึกษาให้ถูกต้องโดยธรรมชาติ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่แท้จริงจึงเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด ที่มีผู้มีอำนาจในการบริหารการศึกษาพึงพิจารณาให้ลึกซึ้ง ให้อ่องแท้ ให้อบรอบอบ ให้อุทิศด้วยทัศนคติที่กว้างไกล โดยมีจุดหมายรวบยอดว่าต้องจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนให้มีจิตสำนึกเป็นมนุษย์ที่เต็มที การจัดการศึกษาควรมุ่งเน้นที่การสร้างจิตสำนึกภายใน คือการพัฒนาจิตสำนึกภายใน คือการพัฒนาจิตใจที่เป็นรากฐานของความเป็นมนุษย์ไม่ควรเน้นที่การพัฒนา เพื่อความสำเร็จในวิชาชีพที่ปราศจากพื้นฐานทางจริยธรรมเพราะอาจจะเป็นการส่งเสริมให้บุคคลออกไปประกอบวิชาชีพด้วยจิตสำนึกผิดพลาดแล้วก็ไปสร้างระบบการทำงานที่ผิดมีการเอาเปรียบผู้อื่นกอบโกย ความหลงตัวเอง ความมัวเมาวนเวียนแต่ในวังวนวัตถุที่อาจก่อให้เกิดการประหัตประหารกันในทุกวงการ การให้การศึกษาแก่เยาวชน ควรหยุดสร้างจิตสำนึกที่นิยมในวัตถุแต่เน้นการสร้างจิตสำนึกในทางจริยธรรมให้หนักแน่นเข้มแข็งยิ่งขึ้นทุกระดับการศึกษาตั้งแต่อนุบาลศึกษาจนถึงอุดมศึกษา เพื่อให้

เป็นจิตที่สามารถช่วยสร้างระบบถูกต้องเพื่อการดำรงอยู่ของสังคมโดยธรรมโดยเฉพาะการดำรงเน้นการฝึกอบรมให้รู้จักทำหน้าที่เพื่อหน้าที่อย่างดีที่สุดฝีมือในทุกหน้าที่ในฐานะที่เกิดมาเป็นมนุษย์ด้วยความสำนึกว่าทุกหน้าที่มีคุณค่าและความสำคัญเท่าเทียมกัน

๑.๒ สถาบันศาสนาสถาบันทางศาสนา ต้องเป็นผู้นำในการสร้างจิตสาธารณะให้เกิดขึ้นต้องนำประชาชนกลับไปสู่คำสอนของพระพุทธองค์ ที่ทรงเน้นให้เห็นแก่ประโยชน์สุขของสังคมเป็นใหญ่ ไม่บริโภคนิยมความจำเป็น หรือเพราะความอยากมีความสนโดษ พอใจที่จะมีกินมีอยู่มีใช้เท่าที่จำเป็น รู้จักเอื้อเพื่อเผื่อแผ่เจือจานแก่ผู้อื่น มีความเมตตาอาทรต่อกัน เห็นแก่ผู้อื่นเสมือนเห็นแก่ตนเอง รู้จักหน้าที่ปฏิบัติหน้าที่ให้ถูกต้องสถาบันทางศาสนาจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นสถาบันที่ได้รับการเคารพบูชาแต่โบราณกาลจวบจนปัจจุบัน เป็นสถาบันที่มีอิทธิพลอย่างสูงต่อจิตใจของประชาชน เพราะต่างได้ยึดถือสถาบันนี้เป็นที่พึ่งทางใจมาอย่างเนิ่นนาน ฉะนั้นสถาบันทางศาสนาจึงอยู่ในฐานะที่จะช่วยสร้างสรรค์ และพัฒนาจิตใจของคนในสังคมให้หันเข้ามาอยู่ความถูกต้องตามทำนองคลองธรรม และวิธีการพัฒนาจิตสำนึกให้เกิดขึ้นได้อย่างดีที่สุด ก็คือการสอนด้วยตัวเอง อันหมายถึง การที่ผู้อยู่ในสถาบัน องค์การทางศาสนาพึงต้องประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นตัวอย่างแก่คนในสังคมในด้านความช่วยเหลือส่วนรวม

๑.๓ สถาบันครอบครัว ความอบอุ่นของสถาบันครอบครัวมีความสำคัญเป็นอันดับแรก

เพราะเป็นจุดเริ่มต้นที่ช่วยให้เด็กเกิดจิตสำนึกเห็นความสำคัญของส่วนรวม ความใกล้ชิดระหว่างพ่อแม่กับลูก จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการเลี้ยงอบรมลูก เพราะความใกล้ชิดจะเป็นสื่อที่ทำให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกันและกลายเป็นเกิดความเห็นใจซึ่งกันและกัน สถาบันครอบครัวจึงเป็นพื้นฐานของสังคม ถ้าครอบครัวมีแต่ความคลอนแคลนสังคมก็พลอยคลอนแคลนไปด้วย และเด็กที่เติบโตจากครอบครัวที่คลอนแคลนจะมีจิตสำนึกที่คลาดเคลื่อนการสอน และการอบรมของสถาบันครอบครัว ควรดำเนินการให้สอดคล้องประสานไปในจุดหมายเดียวกันกับการสอนการอบรมของสถาบันการศึกษา และสถาบันทางศาสนา เพื่อปูพื้นฐานหรือฝังรากให้เด็กมีจิตสำนึกที่เป็นสัมมาทิฐิเสียตั้งแต่ยังเด็ก เพื่อที่เด็กจะได้เป็นกำลังในการสร้างสรรค์สังคมที่มีความร่มเย็นเป็นสุข

๑.๔ สื่อมวลชน เป็นสถาบันที่ทรงอิทธิพลอย่างยิ่งในการกระจายความคิดความรู้หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งสู่การรับรู้ของประชาชน ความร่วมมือจากสื่อมวลชนจะช่วยสร้างความเข้าใจ ช่วยสร้างจิตสำนึกที่ถูกต้องให้แก่คนในสังคม เนื่องจากสื่อมวลชนนั้นมีบทบาทและอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการเสริมสร้างการรับรู้ ที่จะสั่งสมกลายเป็นจิตสำนึกของคนในสังคม การจัดการศึกษา เพื่อความเป็นพลเมืองจึงเป็นเงื่อนไขเบื้องต้นที่จะช่วยให้คนในสังคมมีจิตสำนึกที่จะนำไปสู่การก่อตัวของประชาสังคม การจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองนี้มีได้หมายถึงกระบวนการจัดการเรียนการสอนในห้องเรียน สำหรับประชากรวัยเรียนหรือการจัดการศึกษาแบบเป็นทางการในรูปแบบอื่นๆ

แต่ยังหมายถึงกระบวนการเสริมสร้างการเรียนรู้ทางตรงอย่างไม่เป็นทางการในชีวิตประจำวัน ซึ่งจำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับเครือข่ายสถาบันและกระบวนการทางสังคมที่หลากหลายและต่อเนื่องทั้งในส่วน of สถาบันการศึกษาสถาบันครอบครัว องค์การเอกชน และองค์กรประชาสังคม ฯลฯ

สรุปได้ว่า หลักการและแนวคิดสำคัญในการพัฒนาจิตสาธารณะอยู่พื้นฐานของการมีส่วนร่วมของสังคมทุกภาคส่วน ได้แก่ สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา สถาบันครอบครัว และสื่อมวลชนในการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับจิตสำนึกที่ถูกต้องให้แก่คนในสังคม โดยมีองค์ประกอบที่ครอบคลุมทั้งกระบวนการ ได้แก่ การสร้างความตระหนัก การวิเคราะห์วิพากษ์วิจารณ์ปัญหาในสังคม การสร้างความรักเอื้ออาทรต่อกัน การรับรู้เข้าใจในศักยภาพตนเอง การร่วมมือกัน และการมีเครือข่ายร่วมมือในการแก้ปัญหาต่างๆ ร่วมกัน

๒. รูปแบบ วิธีการหรือแนวทางการพัฒนาจิตสาธารณะ มีหลากหลายแนวทางแต่ควรมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ ซึ่งวิธีการสำคัญควรนำเข้าสู่ระบบการศึกษาในสถานศึกษาอาชีวบูรณาการ โดยสอดแทรกในกลุ่มสาระการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระ และจัดกิจกรรมเสริมสร้างจิตสาธารณะในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนโดยใช้นวัตกรรมที่เน้นการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เช่น แบบฝึกหัดหรือชุดฝึก และมีชั่วโมงในการฝึกปฏิบัติจริงของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง โดยโรงเรียนกำหนดเกณฑ์การประเมินของแต่ละโรงเรียนให้สอดคล้องกับสภาพและบริบทของแต่ละแห่ง โดยผู้ประเมินควรประกอบด้วยมุมมอง

หลากหลายมิติ ได้แก่ การประเมินตนเอง การประเมินโดยครู การประเมินโดยผู้ปกครอง หรือผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ ผลการให้สัมภาษณ์สรุปได้ ๓ ลักษณะดังต่อไปนี้

๒.๑ การบูรณาการการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เป็นการสอดแทรกในเนื้อหาสาระการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ แต่ข้อจำกัดคือ ความเป็นระบบในการสอดแทรกกิจกรรมอาจเห็นผลไม่ชัดเจนและยุ่งยากลำบากในการประเมินผล หรืออาจประเมินไม่สอดคล้องกับกิจกรรมที่สอดแทรก

๒.๒ การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ลักษณะดังกล่าวสถานศึกษาสามารถดำเนินการได้ง่าย เช่น แบบฝึก หรือกิจกรรมเสริมหรือโครงการ ซึ่งมีจุดเด่นคือ มีความเป็นระบบชัดเจนในทางปฏิบัติ สามารถนำกิจกรรมเสริมหลักสูตรไปสอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และวัดประเมินผลได้อย่างชัดเจน

๒.๓ การจัดกิจกรรมพิเศษ เป็นการจัดกิจกรรมพิเศษเพื่อให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติในกิจกรรมหรือวันสำคัญต่างๆ โดยครูนำผู้เรียนไปร่วมปฏิบัติโดยตรง แต่ยังมีข้อจำกัดเกี่ยวกับวิธีการนำนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมซึ่งอาจยุ่งยากและลำบากในการเดินทางหรือการควบคุมความปลอดภัยของนักเรียน

สรุป การพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียนต้องปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์และสร้างจิตสำนึกสร้างความรู้ความเข้าใจในเรื่องการจัดกิจกรรมให้กับครูผู้สอน สถานศึกษาต้องกำหนดเป็นนโยบายในเรื่องการพัฒนาจิตสาธารณะให้ชัดเจน การจัดกิจกรรมสามารถจัดกิจกรรมได้ใน ๓

ลักษณะ คือ การบูรณาการการจัดกิจกรรมเข้าไปกับเนื้อหาวิชาทุกกลุ่มสาระ การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร และการจัดกิจกรรมพิเศษ โดยกิจกรรมที่จัดต้องหลากหลายเป็นธรรมชาติเป็นประโยชน์ตอบสนองความต้องการของผู้เรียน และยืดหยุ่นปรับเปลี่ยนได้ที่สำคัญนักเรียนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต้องมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม

๓. ผลการศึกษาบริบท และวิธีการจัดกิจกรรมจิตสาธารณะเชิงพุทธบูรณาการในสถานศึกษาพบว่า การพัฒนาจิตสาธารณะ เน้นการใช้กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเป็นหลัก โดยครูผู้รับผิดชอบในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ร่วมกันวิเคราะห์และสร้างเป็นหลักสูตรเฉพาะของโรงเรียน และมีคู่มือในการจัดกิจกรรมพัฒนาจิตสาธารณะโดยตรงมีการวัดและประเมินผลทุกภาคเรียน แล้วนำผลในแต่ละภาคเรียนสรุปผลการประเมินแต่ละปี ในการจัดกิจกรรมนั้นเน้นที่กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเป็นหลัก นอกจากนี้ ยังได้จัดทำเป็นโครงการ กิจกรรม และสอดแทรกในกลุ่มสาระการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระ โดยครูผู้สอนเป็นผู้รับผิดชอบเป็นผู้ประเมินร่วมกับผู้ปกครองนักเรียนหลังสิ้นปีการศึกษา สรุปผลเพื่อนำไปรวมกับผลการประเมินในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

๔. ผลการทดลองใช้และประเมินรูปแบบการพัฒนาจิตสาธารณะเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต ๓ พบว่า

๔.๑ ประสิทธิภาพของชุดฝึกจิตสาธารณะมีค่าประสิทธิภาพของกระบวนการเท่ากับ ๘๑.๐๒ และประสิทธิภาพของผลลัพธ์

เท่ากับ ๘๓.๙๔ แสดงว่า ประสิทธิภาพของชุดฝึกจิตสาธารณะเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ช่วยในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนักเรียนด้านกระบวนการและผลลัพธ์ ได้เท่ากับร้อยละ ๘๑.๐๒ และ ๘๓.๙๔ ตามลำดับ

๔.๒ ดัชนีประสิทธิผลของชุดฝึกจิตสาธารณะเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น มีค่าเท่ากับ ๐.๕๑ แสดงว่า นักเรียนมีคะแนนจิตสาธารณะเพิ่มขึ้น ร้อยละ ๕๑.๐๒

๔.๓ นักเรียนมีคะแนนจิตสาธารณะเชิงพุทธบูรณาการหลังใช้ชุดฝึกสูงขึ้นกว่าก่อนใช้ชุดฝึกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

สรุปผลการใช้ชุดฝึกจิตสาธารณะเชิงพุทธบูรณาการพบว่า นักเรียนที่ได้รับการฝึกจิตสาธารณะตระหนักถึงปัญหาสังคม รู้จักวิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์ปัญหาที่ควรแก้ไขเห็นประโยชน์ และปฏิบัติตามหลักความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความกตัญญูกตเวทีกู้ จักตนเอง และรู้จักเห็นใจผู้อื่น รู้จักวิธีการควบคุมอารมณ์ รับผิดชอบต่อตนเองในการแก้ไขปัญหาสังคม เห็นความสำคัญ และผลดีของการมีระเบียบวินัย และการมีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมระบอบสุขภาพปัญหาพร้อมแนวทางแก้ไขในโรงเรียนของตนได้รู้จักการช่วยเหลือสังคมในรูปแบบต่างๆ และเครือข่ายในการทำกิจกรรมช่วยเหลือสังคม

๕. ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำไปใช้
๑. ก่อนจะพัฒนาจิตสาธารณะควรสร้างความตระหนักในคุณธรรมพื้นฐาน ๑๒ ประการ เนื่องจากเป็นรากฐานของการพัฒนาเยาวชน

๒. ในการแสดงบทบาทสมมติและสถานการณ์จำลอง ครูควรจัดให้นักเรียนได้ทดลองซ้อมการแสดงตามบท โดยไม่ให้สมาชิกในกลุ่มรู้เห็นก่อนการแสดงจริงในกิจกรรม เพื่อให้เกิดความสมจริงเป็นที่สนใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรม

๓. ควรจัดกลุ่มนักเรียนที่มีความสนใจแต่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างเข้าร่วมกิจกรรมด้วย

๔. ควรจัดบรรยากาศให้ผู้ฝึกรู้สึกผ่อนคลายเป็นกันเองไม่เคร่งเครียด และมีการให้รางวัล เช่น ขนมสมุด ปากกา หรือของที่วัยรุ่นชื่นชอบ เพื่อเป็นแรงจูงใจ

๕. การพัฒนาจิตสาธารณะเป็นสิ่งที่ควรพัฒนาบุคคลทุกเพศทุกวัย เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างเป็นสุขบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการพัฒนาและติดตามผลอย่างจริงจัง เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากที่สุด

๒. ข้อเสนอแนะในการวิจัย

๑. ควรมีการบูรณาการรูปแบบ และเทคนิคตลอดจนการฝึกให้นักเรียนลงมือปฏิบัติจริง เพื่อสร้างผลให้เกิดขึ้นมากกว่าความตระหนัก

๒. ควรมีการทดลองระยะยาว เพื่อติดตามผลและความคงทนของการเรียนรู้

๓. ควรพัฒนาจิตสาธารณะด้านต่างๆ ตามวัย และการเรียนรู้ของบุคคลเพื่อความต่อเนื่อง

๔. ควรทดลองใช้ชุดฝึกจิตสาธารณะกับนักเรียนกลุ่มอื่นๆ เช่น นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย หรือระดับอุดมศึกษา เพื่อเปรียบเทียบผลที่ได้ว่าแตกต่างกันอย่างไร เป็นการขยายผลการวิจัยไปสู่กลุ่มตัวอย่างที่แตกต่างกัน

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(๑) หนังสือ :

ทรงศักดิ์ ภูสีอ่อน. การประยุกต์ใช้ SPSS วิเคราะห์ข้อมูลงานวิจัย. กภาพสินธุ์ : ประสานการพิมพ์, ๒๕๕๑.
พระพรหมคุณาภรณ์. พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพมหานคร : บริษัทเอส อาร์
พรีนติ้งแมสโปรดักส์, ๒๕๕๘.

ว.วชิรเมธี. เธอคือโพธิสัตว์. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พรีนติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๕๔.

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร
: ศุภสภาลาดพร้าว, ๒๕๕๘.

(๒) วิทยานิพนธ์/ดุษฎีนิพนธ์/สารนิพนธ์/รายงานการวิจัย :

ชาย โพธิสิตา และคณะ. “การศึกษาจิตสำนึกของคนไทยต่อสาธารณสมบัติ : กรณีศึกษากรุงเทพมหานคร”.

รายงานการวิจัย. กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยประชากรและสังคมมหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๓.

๒. ภาษาอังกฤษ

(1) Book :

Creswell, J, W, & Plano Clark, V, L. **Designing and Conducting Mixed Methods Research**,
2nded,. Thousand Oaks, CA : Sage, 2011.